

Gyászetikett

A temetői viselkedés kultúrája

NÖRI FÜZETEK

A Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) fontosnak tartja a tevékenységi köréhez kapcsolódó helyszínek (nemzeti és történelmi emlékhelyek, nemzeti sírkert, fontos műemlékek), továbbá az emlékezettel és annak ápolásával összefüggő témák bemutatását. Az alsorozatokra tagolódó, egységes megjelenésű kiadványsorozat célja, hogy az érdeklődő közönség számára elérhető áron rövid, ám tartalmas tájékoztatást nyújtson Magyarország kulturális helyszíneiről.

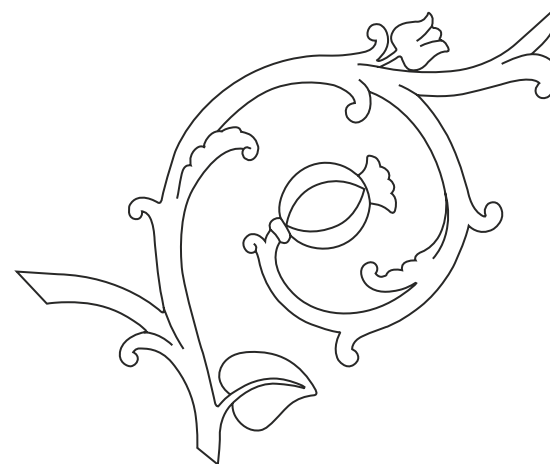
KEGYELETI KULTÚRA SOROZAT

Az elmúlás feldolgozása a véges emberi lét egyik legnagyobb kihívása. A temetkezés és a gyász szokásainak változása az egyetemes kultúrtörténet része. A kegyeleti kultúra körébe tartozik mindaz, ami összefügg ezzel az összetett szokásrendszerrel (világképek, rítusok, tárgyak). Az élők a gyász elmúltával sem feledkeznek meg halottaikról, ezért az emlékezet és annak ápolása is szorosan hozzátartozik. A halál természeti törvénye formálta szokások idővel erkölcsi parancssá, emberi törvénnyé váltak. A kegyeletnek nemcsak az egyén, hanem a nagyobb közösségek szempontjából is jelentősége van: a közösségi emlékezet hat a közösségi tudatra, legyen szó nemzeti, felekezeti, regionális vagy kisebbségi közösségekről. A történelmi személyiségek által képviselt értékek közösségi tudatban tovább élő hatásának, emlékének megőrzése az utókor feladata.

A NÖRI FÜZETEK alsorozatának célja, hogy a NÖRI működésével összhangban a kegyeleti kultúrához tartozó témák felvonultatásával hozzájáruljon a nemzeti gyász és emlékezés hagyományainak, kultúrájának terjesztéséhez, nemzetünk nagyjai emlékezetének megőrzéséhez, valamint a kegyeleti emlékhelyek ismertségéhez.

Gyászetikett

A temetői viselkedés kultúrája

NÖRI FÜZETEK 23.
[KEGYELETI KULTÚRA]

NEMZETI ÖRÖKSÉG INTÉZETE
BUDAPEST, 2020

Kiadja a

FELELŐS KIADÓ

Radnainé dr. Fogarasi Katalin, főigazgató

SZERKESZTŐ

Gyökös Eleonóra

SZÖVEG

Mohai V. Lajos

FOTÓK

Nagy Balázs

TIPOGRÁFIA ÉS TÖRDELÉS

Integro Studio
(Általános MB Kft.)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS ÉS KIVITELEZÉS

Elektroprodukt Kft.
2040 Budaörs, Baross u. 77.
Felelős vezető: Mészáros László ügyvezető

Nemzeti Örökség Intézete © 2020

ISSN 2630-8061 (NÖRI FÜZETEK) | ISSN 2676-9190 (KEGYELETI KULTÚRA)
ISBN 978-615-5890-26-0

ELŐLJÁRÓBAN

„Akárki is volt ő, de fény, de hő volt.
Mindenki tudta és hirdette: ő volt.”
Kosztolányi Dezső: Halotti beszéd, részlet

„Látjátok, feleim, szemetekkel,
mik vagyunk: íme, por és hamu
vagyunk. Mennyi malasztban
teremté kezdetben [Úr] mi őszünket,
Ádámot, és adta vala neki
paradicsomot házzá. És mind[en]
paradicsomban való gyümölcsök-
től monda neki élnie. Csupán
tiltá őt egy fa gyümölcsétől.
De mondá neki, mért ne
ennék: 'Bizony, [a]ki napon eendel
az[on] gyümölcstől, halálnak
halálával halsz'.”

*Halotti beszéd és könyörgés,
mai olvasat, részlet*

A legelső összefüggő szövegű magyar nyelv-
emlék a 12. század végéről maradt fenn. Ez
a *Halotti beszéd és könyörgés* (1192-1195).
A halott-búcsúztatás alkalmával a gyász-
ló közösségben mindent elkövettek, hogy
a temetést emlékezetessé tegyék, hiszen
minden ember „egyedüli példány”, ahogy
a Kosztolányi-féle *Halotti beszéd* mondja.
Ma már az emberré válás egyik legfonto-
sabb lépcsőfokát nem a szerszámkészítés-
ben, nem a tűzgyújtásban, hanem a halállal,
a gyásszal kapcsolatos képzetek megjele-

Sírszobor a déli árkádsor túloldalán,
Fiumei úti sírkert

nésében látják. A vörös festékekkel bemázolt holttestek az ősemberek barlangjaiban arra figyelmeztetnek, hogy a halálba és elmúlásba eleink sem tudtak könnyedén beletörődni, a halott „elengedése”, a kedves halott után maradt űr betöltése nekik sem ment könnyen, nekik is szükségük volt valamiféle rituáléra – és a közösség, a társaik segítségére a gyászmunkában. A népi hagyományok, a nagy világvallások a magyarázatok és szokások egész tárházát alakították ki a halál és a túlvilág körül, nem is vallás az, ami a halálra nem tud valamilyen magyarázatot adni.

A halállal és elmúlással való találkozás ezért lehet a spirituális tapasztalatszerzés kapuja is. Ebben a kiadványban a *gyász illemtanáról*, a *gyászetikett* néhány eleméről szólnak; figyelmünk a temetői szokásokra, a gyászszertartás idejére, és a gyászolói magatartásra irányul. E rövid útmutatás létrejöttét az indokolja, hogy mára jelentősen átalakultak a temetési szokások, módosult, egyszerűsödött a gyászszertartás koreográfiája, megváltozott a gyászolók ruhaviselete, más lett a temetői viselkedés formája és kultúrája. Ezek a változások a gyászszertar-

Sírkő kavicsokkal, Salgótarjáni utcai zsidó temető

tás ünnepi jellegét érintették, mivel az idők folyamán a szertartás egyszerűsödött, lerövidült, bensőségessége elhalványult, a halott elbúcsúztatásának temetői aktusa lassan elszürkült, sablonszerűvé, lélektelenné vált. Az az általános tapasztalat, hogy a temetői búcsúztatáson való részvétel formája már-már kiüresedett; a változás mélyén nagyjából az egyén vagy a közösség megváltozott viszonya áll az elmúláshoz, a halál tényéhez. Mi magunk is, mintha nem vagy kevésbé vennénk tudomásul azt, hogy a halál a földi élet része; ezért igyekszünk a búcsúzás rítusát mielőbb elvégezni, és a temetői szertartáson mielőbb átesni, a halál fizikai emlékét pedig mielőbb eltávolítani magunktól. Az is lehangoló tapasztalat, hogy a temetői gyászszertartás lélektana olykor-olykor megfosztatott már a részvét személyességétől, megfosztatott a tragikum fölemelő, katartikus hatásától, többnyire megfosztatott attól a képességtől, hogy a gyászoló a szertartás idején visszavonulhasson önmagába és megtalálja saját belső csöndjét, amelyben elbúcsúzik a halottól. A temetéseken való közömbös részvétel veszedelmes és régóta baljós árnyai akarva-akaratlanul elérték a ravatalozót is, és ez a visszalépés mentális-erkölcsi állapotunk további romlásához is hozzájárult.

A temetői gyászetikett változása főként a nagyvárosi temetkezéseknél volt érzékelhető az elmúlt évtizedekben; az előző

társadalmi rendszer politikai meggondolásból háttérbe szorította az egyházi temetői ceremóniákat, a temetéseket is „társadalmasítani” igyekezett. A változások a kisvárosok és falvak, tehát a vidék temetkezési szokásait kevésbé érintették, a végtisztesség méltó megadása a kisközösségek hagyományőrző képességét, összetartó erejét mutatja, és az emberi kapcsolatok megmaradt, fönntartott szorosságára vet fényt – az élet, a továbbélés jegyében.

Mit nevezünk temetői gyászetikettnek?

A halottnak kijáró méltó végtisztesség megadását. Az etikett általánosan valamilyen előírt, megszabott magatartás követését, viselkedésformát, illemszabályt jelent a társadalmi érintkezésben. A temetés ceremóniája nem alkalmas arra, hogy felfedje egy ember ellentmondásos tulajdonságait; például, hogy „...X miért vette feleségül Y-t, ha egyszer Z-t szerette?” Csak a kései, nyugodt emlékezés tudja egy eleven sors, egy adott korban élő ember minden tulajdonságát, személyiségét és jellemét számba venni. Egy temetési szertartás ilyen „számvetésre” nem alkalmas.

„Halottról vagy jót vagy semmit” – mi indokol(hat)ja ezt az íratlan szabályt?

Temetéskor nem (csak) az egyént temetjük, a szeretőt, a csapodár férjet, a jó/rossz

apát, hanem mindazt, ami túl van az egyénen, a teljes embert, a „közös emberit” a halottban. Hogy megszületett, élt, szenvedett. Nem egyéni kiválósága folytán érdemli ki a végtisztességet, hanem azért, mert valami közös emberi sorsban osztozott. Ezért is tarthatjuk olykor képmutatónak a temetői megemlékezéseket – számos vígjátékszerző parodizálja ezt ennek megfelelően. Ezért veszi körül a temetést, a temetőbe járást annyi rituálé. Ezért tűnnek a gyászolók olyan „egyenvarjaknak”, akik meglehetősen egyforma fekete öltözkében kísérik a halottat. Ha csak a személyes érdemek jogosítanának bárkit ünnepélyes temetésre, akkor az emberek nagy része temetési szertartás nélkül fejezhetné be földi pályafutását. De a bűnösöknek, a hitványoknak is kijár a komolyság, a fekete ruha, néhány, a szemünk sarkában elmorzsolts könnycsepp. Ez az, amire Antigoné, a thébai királylány figyelmeztet. Ahogy a születő csecsemők között sem teszünk tömeg vagy szépség alapján különbséget. A születésben és a halálban egyenlők vagyunk. A „közös emberit” képviseljük érkezéskor és távozáskor.

De akkor kiknek szólnak, kiket vigasztalnak a temetői ceremóniák?

Sokan hisznek abban, hogy senkinek sem lehet nyugalma addig, amíg nem kapja meg a „végtisztességet”. Hogy ünnepélyes temetés nélkül – micsoda paradoxon! – meghal-

ni sem lehet. Hogy egy emberi életet az ünnepélyes búcsúztatás tesz kerek egészé. De a halotti ceremóniák azért mégiscsak az élőknek szólnak leginkább. Nemcsak abban az értelemben, hogy „vigaszt nyújtanak” – egy igazán kedves ember elvesztésekor senkit sem lehet „megvigasztalni” – hanem csökkentik a halott keltette szorongást, hiányt, büntudatot és haragot. Különösen egy fiatal családtag elvesztése kelt a gyászolókban gyötrelmesen fájdalmas érzéseket. Miben hibáztunk? Megtettünk-e mindent? Sőt: hogy hagyhatott bennünket cserben? Egytemetésiszertartásrituálisviszszafogottsága, a ceremóniák őszinek érzett jellege, ünnepélyessége arra figyelmezteti a gyászolókat, hogy halottuk elvesztésével nincsenek egyedül. Az ő egyetlen, „senkivel sem összetéveszthető”, kedves halottuk a halálával csak a többi ember sorsában osztozik. Egy temetés a legalkalmasabb arra, hogy felébressze a „mi”, a többes szám első személy igazi értelmét.

Mi lehet a csend és a hallgatás szerepe?

A csend felértékeli, a mindennapi monotóniából kiemeli a gyász pillanatait a szertartás idején; a csendhez hasonló funkciója van a lassú lépdelésnek a ravatalozótól a végső nyughelyig. A csend elfogadása és a lassított menetelés a temetés résztvevőjében kiváltja és fokozza annak a transzcendens érzésnek az átélését, hogy a szertartással

Az egyik árkádsor sírboltsora, Fiumei úti sírkert

a halott – aki egy volt az élők közül korábban –, elhagyja a földi világot.

Miért kell a temetőkapun kívül hagyni hétköznapi énjünket?

Hagyjuk a temetőkapun kívül a gondjainkat, a hétköznapi énjünket! Fegyelmezett magatartásunkkal fejezzük ki tiszteletünket az elhunyt emléke előtt és a gyászoló család fájdalma iránt! Ez vonatkozik a temetés-kor viselt öltözetünkre is. Mert a temetési szertartásoknak minden korban megvolt a viseletkultúrája: a viseletkultúrának – általában véve – a tradíciók megőrzése és áthagyományozódása szempontjából van

jelentősége. A viselet nemcsak megeleveníti, hanem mintegy élő valósággá formálja a szemünk előtt a múltat, elődeink egykori ruházatát, és a ruhaviselési szokásokon keresztül a gondolkodásukat, az észjárásukat a gyászról. A gyászviseletek tanulmányozása emlékezni tanít bennünket a világról, egy-egy tájegység helyi hagyományairól, azoknak az embereknek az emlékezet-kultúrájáról, akik viselték, hordták azokat. A viselet névjegy, valamely kor, hely, tájegység névjegye; a mai temetéseken változatos ruhaviselettel találkozunk, de a falusi temetések megtartották a gyászviselet kellékeit és formáit, a fehér és fekete színeket. Ma már a férfiak és a nők ruházata nem feltét-

lenül fekete, de nagyon sötét. Az ing/blúz legyen fehér, a nyakkendő fekete, valamint a harisnya és a cipő is. A rövid ujjú ing, a feltűnően mintás harisnya stílustalanok, valamint a mutatós, díszes ékszerek is. A fejfedő (fátyollal) csak nőrokonok számára engedélyezett. Előfordulhat, hogy fiatal elhunyt temetésén a család egy bizonyos fajta szín viselését kéri. Ebben az esetben tartsuk tiszteletben ezt a kérést, de lehető-

leg csak kiegészítőként viseljük. Mivel a viselt ruhának tisztának kell lennie, érdemes ellenőrizni az állapotát, és szükség esetén kimosni, kivasalni sem árt. Tartózkodjunk attól is, hogy túl sok kölnit locsoljunk magunkra, vagy hogy parfümillet lengjen körbe. A túl föltűnő-átható illat zavarhatja a többi gyászolót.

Milyen temetkezési

Őszi hangulat a Fiumei úti sírkertben

szertartást válasszunk?

Magyarországon egyaránt elterjedt a koporsós temetkezés és a hamvasztás, ez utóbbi esetben pedig egyre közkeletűbb a hamvasztás szórása. Minden esetben figyelembe kell venni az elhunyt végakarátát, a családi, vagy kisközösségek esetében például a falvakban kialakult hagyományt. Íratlan etika parancs, hogy az elhunyt végakarátát tiszteletben kell tartani, és ahhoz igazodva, a családi hagyományt is tekintetbe véve kell felekezeti vagy felekezet nélküli temetést kérni. Állami temetés esetén az államnak igazodnia kell a végakarathoz és az elhunyt családjának a kéréseihez.

Vigyük-e magunkkal kisgyerekeinket a temetésre?

Erre nehéz választ adni. Korábban az egész közösség részt vett a ravatal melletti virasztáson: a halált valóban az élet részeként kezelték. Később lett csak olyasmi, amitől óvni kell a kisebbeket. A szülőnek kell eldöntenie, hogy gyermeke türelemmel fogja-e viselni a temetési szertartást vagy képes-e az illendő viselkedésre. Csecsemővel, babakocsiban részt lehet venni a temetésen, bár ilyen esetekben a gyászolók megértik, ha valaki távol marad. Bölcsődés vagy óvodás kisgyermek részvétele általában nem javasolt, de őket is el lehet vinni, főleg idősebb és nagyon közeli hozzátartozó (nagymama vagy nagypapa) teme-

tésére, előtte mindenképpen föl kell készíteni arra, hogy min fog részt venni.

Hogyan jelentsük be a temetést?

A temetés helyét és időpontját a megfelelő protokoll szerint elkészített gyászjelentéssel adjuk az elhunytat tisztelők tudtára. Ez nyilvánosan is megjelenhet újságban vagy hirdetőtáblán. Postán csak a legközelebbi, de nem helyben lakó rokonoknak, barátoknak illik küldeni.

Mit tegyünk, ha gyászhirt, gyászjelentést kapunk?

Aki gyászjelentést kap, annak a részvételt kifejező levelet kell küldenie. (A legjobb, ha fehér papíron, kézzel írt levelet küld.) Esetleg táviratot. A közösségi médiában megjelenő gyászhiárnél kifejezhető az együttérzés, de például SMS-ben nem ajánlott részvétüzenetet küldeni.

Hogyan továbbítsuk a gyászjelentést?

Manapság, amikor az írásbeli kommunikáció nagy része valamilyen virtuális felületen történik, gyakran előfordul, hogy az értesítést e-mailben kapjuk üzenet vagy csatolt dokumentum formájában. Ilyenkor csak abban az esetben fejezzük ki külön együttérzésünket, ha az elhunyttal közelebbi kapcsolatban álltunk. A kapcsolat jellegéből fakadóan ez lehet e-mailben küldött üzenet is, a telefon-

hívástól azonban lehetőleg tartózkodjunk, mert a temetés előkészületei közben és a gyász első napjaiban helyesebb nem zavarni az elhunyt rokonait. Ha valamely intézmény vezetőjeként vagy egy közösség képviselőjeként egy kolléga vagy barát haláláról értesítő gyászjelentést kívánunk másoknak is, egyszerre több címzettnek elküldeni, akkor ügyeljünk arra, hogy szigorúan a gyász körébe tartozó tartalommal egészítsük ki az üzenetet. Semmiképpen nem szabad kommentálni vagy oda nem illő információkkal kiegészíteni (pl. „nagyon sajnáljuk, hogy meghalt, de az élet nem áll meg, hétfőn ta-

lálkozunk az értekezleten”, vagy: „sajnáljuk Ferit, de a jövő héten találkozunk a sörözőben”), vagy úgy fogni fel, mintha valóban levelet küldenénk, így lehetőleg kerüljük a továbbított levél végére odakanyarítani, hogy „üdvözlettel” vagy „szeretettel”.

Hogyan viselkedjünk a munkahelyünkön azzal a személlyel, akinek közeli hozzátartozója hunyt el?

Ilyen esetben legyünk együttérzők, kerüljük a tolakodást, és a kapcsolat közelségének függvényében ajánljuk föl a segítségünket.

Az Eggenberger család sírkövének részlete, Fiumei úti sírkert

Hogyan készülünk a temetésre?

Minden temetés előtt ajánlott az elhunyt felekezetének szokásairól tájékozódni, ami magában foglalja, hogy milyen ruhát illik viselni, szokás-e virágot vinni és így tovább.

Mit tegyünk, ha az elhunyt más felekezethez tartozott, mint mi?

Ha tájékozódunk az adott felekezet temetési szokásairól, föltétlenül igazodjunk hozzá. Szigorúan tilos az olyan típusú hozzáállás, amelynek lényege: „mit bánom én, hogy ő ahhoz a felekezethez tartozott, nálunk ez a szokás, és kész”.

Milyen virágot vigyünk?

Ebben a kérdésben az elhunyt vallása is orientálhat. A zsidók például nem virágot, hanem követ helyeznek halottaik sírjára. Keresztény vagy polgári temetési szertartás esetén a temető környékén működő virágárusok által kínált virágok általában igazodnak a temetkezési szertartásokhoz. Ha bizonytalanok vagyunk, nyugodtan kérjünk tanácsot tőlük. Hozzánk közel állók temetésére koszorút, sírcsokrot köthetünk, előbbi szalagjára rövid búcsúüzenetet írathatunk. Elképzelhető, hogy a család például egy szál fehér rózsát kér mindenkitől a temetésre, ilyenkor tartsuk szem előtt a kívánságot. Ha az elhunyt vagy a család jótékonyági felajánlást kér virág helyett,

a kérést tiszteletben tartva az összeget a megfelelő számlára kell utalni. Pénzt borítékba téve nem illendő küldeni.

Szabad-e fényképezni temetésen?

Magáncélból fényképet készíteni temetésen nem illendő, különösen nem az magunkat fotózni vagy a résztvevők egy csoportját, esetleg mindezt a ravatallal vagy a sírral együtt („csináljunk egy selfie-t, ha már ilyen szépen összejöttünk”). A gyászoló család kérésére vagy közéleti szereplő temetésén hivatásos fotós készíthet felvételeket. Tilos a közösségi médiában közvetíteni az eseményeket, és az online felületeken se posztoljon se képet, se semmilyen bejegyzést.

Mikor menjünk a temetésre?

Ha értesültünk a temetés időpontjáról, de nem kaptunk meghívást, vagy a család kifejezett kérésére szűk körben kerül sor a gyászszertartásra, tiszteletben kell tartani a család, a hozzátartozók kérését, nem szabad részt venni a temetésen. Ha a temetésre ugyan meghívást kaptunk, de az azt követő torra nem, akkor természetesen nem szabad odatolakodnunk. Mindenképpen a gyászszertartás megkezdése előtt, lehetőleg negyed órával korábban ajánlott megérkezni a ravatalozóhoz, vagy ahhoz a helyhez, ahol a gyászszertartást tartják. A ravatal közvetlen közelében a közeli hozzátartozóknak kell a helyet fenntartani. Aki

Indás motívumrészlet Bacher Vilmos síremlékéről, Salgótarjáni utcai zsidó temető

nem közvetlen hozzátartozó, semmiképpen se toladokjék az első sorba, a koporsó vagy urna közvetlen közelébe. A ravatalozótól a sírig vezető úton lassú lépésben, némán illik haladni, előre engedve a családtagokat, legközelebbi hozzátartozókat.

Ki búcsúztatja a halottat?

Felekezeti temetések esetén az elhunyttól a szertartást végző egyházi személy búcsúzik, de lehetséges, hogy akár valamely

közeli hozzátartozó, barát, vagy az elhunyt-hoz más formában kötődő személy tartson búcsúbeszédet. Ezeknek a beszédeknek a helyszíne általában a ravatalozó, de előfordul, hogy a sírhelynél is elhangzik rövidebb beszéd. Ha valamely intézmény a saját halottjának tekinti az elhunytat, akkor a gyászoló család együttműködik a temetési szertartás lebonyolításában. Ebben az esetben a temetés és a gyászszertartás költségeit az intézmény fizeti.

Mi történik, ha az elhunyt közéleti szereplő?

Ha neves politikus vagy más, a társadalom szélesebb köre számára ismert személy az elhunyt, akkor gyakran előfordul – a felekezeti hagyományokat tiszteletben tartva –, hogy a temetést nyilvános ravatalozás előzi meg, ahol a gyászolók leróhatják tiszteletüket. Ilyenkor a ravatal mellett az elhunyt barátai, tisztelői állhatnak őrséget. Emlékezetes, hogy az első szabad választásokat követően alakult kormány miniszterelnöke, Antall József koporsóját az Országház kupolacsarnokában ravatalozták fel mielőtt a temetői szertartás kezdetét vette volna, művészek, tudósok földi maradványaitól pedig a Nemzeti Múzeumban és a Magyar Tudományos Akadémia székházában vehettek búcsút a gyászolók.

Hogyan haladjunk a ravaltól a sírhelyig?

A koporsót a temető alkalmazottai, régiesen szóval a gyászhuszárok viszik a sírhoz. A koporsó mögött a temetést végző felekezet képviselője (pap, lelkész, rabbi) megy, őt követik a legközelebbi rokonok, barátok, kollégák, a gyászoló sereg. Rövid beszédet tartanak, és a koporsót vagy az urnát az előkészített sírgödörbe süllyeszti. Urnafülkés temetkezés esetén az urnafalban helyezik el, általában később, a gyászszertartás után.

Sírkőrészlet, Fiumei úti sírkert

Házaspárok temetése

A házaspárok közös sírba temetésekor a feleség hagyományosan a bal, a férj a jobb oldalon nyugszik.

Mit tehetünk, amikor még nyitva a sírgödör?

Ha az elhunytat sírgödörbe temetik, miután a pap három kislapát földet szórt a leengedett koporsóra, urnára, a búcsúzó is dobhatnak földet vagy virágot, virágcsokrot a sírgödörbe.

Mikor ér véget a gyászszertartás?

A temetési szertartás a sír behantolásával, a koszorúk elhelyezése után ér véget. Általában ilyenkor nyílik alkalom a hozzátartozók számára a részvét kinyilvánítására. Erre lehetőség van a szertartás előtt is, a ravatalozóbeli várakozáskor.

Hogyan fejezzük ki a részvétünket?

Részvétet a legközelebbi hozzátartozók részére kell kifejezni. Tartózkodni illik a bő lére eresztett mondandótól és a sértő közhelyektől, mint például „Jobb így neki”, „Már megváltás volt számára a halál”, „jobb helyen van már”. Csak a részvét, az együttérzés, a gyász és a fájdalom kifejezése illendő. Ha nem találunk megfelelő szavakat, akkor némán, szavak nélkül is kifejezhetjük részvétünket, kézfogással vagy enyhe öle-

Részlet Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna síremlékéről, Fiumei úti sírkert

léssel. Személyes, az elhunytat földéző szavakat mondhatunk, akár a nevét vagy a gyászolóhoz fűződő családi viszonyát is megemlíthetjük. Amennyiben nem ismerjük az elhunyt rokonait, mindenképpen illik bemutatkozni és röviden elmondani az elhunythoz fűződő kapcsolatunkat, esetleg a személyes kapcsolatot jellemezhetjük néhány szóval. Mindenképpen törekedjünk tömörségre, főleg, ha még sokan várnak mögöttünk. („X. Y. vagyok, Marika kolléganője voltam negyven éven át. Mindig számíthattam a segítségére.” „Y. Z. vagyok, az édesapja az osztályfőnököm volt a gimnáziumban, mindannyian rajongtunk érte.”)

Mit tegyünk, ha van a temetésen részvétnyilvánítás kifejezésére szolgáló emlékkönyv?

Ebben az esetben illik bejegyzést tenni. Ez később az elhunyttól búcsúzóik jelenléti ívéként is szolgálhat a gyászoló család, hozzátartozók számára.

Mit nem szabad semmiképpen egy temetésen?

Semmiképpen se használjuk a mobiltelefont, kapcsoljuk ki vagy állítsuk néma üzemmódra; a szertartás idején semmiképpen sem szabad telefonbeszélgetést folytatni; udvariatlanság egymással pusmogni. Tilos cigarettázni, cukorkát vagy rágógumit rágni, toporogni, zörögni vagy egyéb, nem

Fűzfamotívum Guttman Emil családi síremlékén,
Salgótarjáni utcai zsidó temető

odaillő viselkedéssel megzavarni a szertartást. Ez vonatkozik az öltözetre is, sportcipő, rövidnadrág viseletére – ezek újabban föltűnnek a szertartások résztvevőin.

Mit tegyen a gyászoló család a temetési szertartás után?

Ha népesebb közösség búcsúzott az elhunytól, a család újsághirdetésben fejezheti ki köszönetét mindazoknak, akik személyesen vettek részt a gyászszertartáson vagy a temetésen.

Mit tegyünk a halál vagy a temetési szertartás évfordulóján?

Évente vagy kerek évfordulók alkalmával megemlékezhetünk az elhunytól. Ilyenkor akár összejövotelt vagy valamilyen emlékszerteraszt lehet tartani. A sírkőállítás szokása általában az első kerek évfordulóhoz kapcsolódik. Elterjedt az is, hogy az évforduló alkalmából újsághirdetésben emlékeznek meg az elhunytól, ez lehet fényképes vagy szöveges. A halottakra emlékezés ünnepi alkalmi a mindenszentek és a halottak napja.

Köszönettel tartozom Bánki Éva írónak és Takács László klasszika-filológusnak értékes észrevételeikért, tanácsaikért, odaadó figyelmükért.

NÖRI FÜZETEK

MEGJELENT

[FIUMEI ÚTI SÍRKERT]

1. Az Apponyi-hintó
6. Batthyány-mauzóleum
7. Deák-mauzóleum
8. Kossuth-mauzóleum
13. Az első világháborús emlékmű
14. Ganz-mauzóleum
16. Falsírboltok
17. Nemzeti Emlékezet Múzeuma
22. Árkádsorok

[TÖRTÉNELMI EMLÉKHELYEK]

4. Széphalom
11. Sárospatak
12. Vizsoly
15. Keszthely
18. Visegrád
20. Muhi

[NEMZETI EMLÉKHELYEK]

2. Fiumei úti sírkert
3. Mohács
5. A Nemzeti Gyászpark és a Kisfogház
9. Pannonthalma
10. Az Országház és környéke

[SALGÓTARJÁNI UTCAI ZSIDÓ TEMETŐ]

19. Lajta Béla művei a temetőben

[KEGYELETI KULTÚRA]

21. Mártírsírok kutatása.
Boldog Sándor István ereklyéi
23. Gyászetikett. A temetői viselkedés kultúrája

TERVEZETT MEGJELENÉSEK

[FIUMEI ÚTI SÍRKERT]

Római katolikus mementók

[TÖRTÉNELMI EMLÉKHELYEK]

Fertőd
Szarvas

[NEMZETI SÍRKERT]

Rendhagyó nemzeti panteon
Olimpikonok sírjai

[NEMZETI EMLÉKHELYEK]

Nagycenk
Szigetvár

[SALGÓTARJÁNI UTCAI ZSIDÓ TEMETŐ]

Nagyobb síremlékek és mauzóleumok

[KEGYELETI KULTÚRA]

Gyászetikett

Megvásárolható a Fiumei úti sírkert Infópontjában, illetve egyes emlékhelyeken.

www.nori.gov.hu | facebook.com/nemzetioroksegintezete

A temetői ceremónián való részvétel nem kötelező; ki-ki más okból, esetleg megfontolásból vesz részt egy-egy szertartáson; például családi, rokoni szalon kapcsolódhat az elhunyt emlékéhez, vagy munkatársi közösség kötötte össze vele. Ezek a helyi értékek sok vonatkozásban meghatározzák a gyászolói magatartást.

E kis kiadvány kérdés-felelet formájában a gyászszertartáson való megjelenés és viselkedés (viselet és magatartás) elvárható, helyénvaló formáihoz kíván útmutató lenni, valamint bemutatja a búcsúztatás (és a gyázmunka) néhány elmaradhatatlan elemét.

